

E rima ngā ngohe reo ā-waha e whai wāhi mai ai ngā ākonga ki te whakapakari i ngā āhuetanga o te tuku me te whakautu pātai.

ĀHEINGA REO:	te tuku me te whakautu pātai
RAUTAKI REO:	Tau 6: te kōtuitui Tau 4: te whakaū māramatanga
WĀHANGA AKO:	Te Reo Māori
Ā-WAHA:	2.1 Ka whakawhitiwhiti kōrero, ka whakaraupapa kōrero hei whakatutuki kaupapa. (TMoA 2008:30) 3.2 Ka whakapuaki kōrero hei whakaputa māramatanga, tautohetohe rānei kia puta ai te reo whakakapi, te reo patapatai me te reo whakatau. (TMoA 2008:31)
PUNA REO:	Ka whakapuaki kupu, kīanga hoki e taea ai te tuku me te whakautu pātai.
WHĀINGA AKO:	Kei te ako au ki te tuku me te whakautu pātai hei whakatutuki i tētahi whāinga kōrero.
NGĀ PUTANGA AKO:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kei te mōhio au ki te whakautu pātai e whai māramatanga ai te kaiwhakarongo. 2. Kei te mōhio au ki te whai i tētahi tauira pātai, whakautu rānei hei kimi māramatanga mō tētahi take. 3. Kei te mōhio au ki te waihanga pātai hei kimi māramatanga mō tētahi take.

PUNA REO:	<i>Nā wai i hoatu tēnei taonga ki a koe? E hia ō tau i te wā i _____? He aha te take <u>he tino taonga tēnei ki a koe?</u> He aha koe i <u>ngākaunui ai ki tēnei taonga?</u> He taonga tēnei nā te mea _____.</i>
NGĀ KUPU:	<i>Nōnahea? Nā wai? pai, ngahau, koa, arohanui</i>
MĀ WAI:	<i>ā-akomanga, ā-rōpū</i>
MŌ ĀHEA:	<i>hauora, tuhituhi</i>

NGĀ MAHI

1. Me mau mai ngā ākonga tētahi tino taonga ki a rātou (tētahi pikitia rānei o tētahi mea e ngākaunuitia ana e rātou).
2. Me noho takirua ngā ākonga – ko A tētahi, ko E te mea tuarua. Whakamāramahia atu ki a rātou, kei te kimi kōrero rātou mō te taonga a tōna hoa. Matapakina ngā momo pātai hei ui atu ki ō rātou hoa. Tuhia ētahi ki te papa tuhituhi hei tauira mā rātou:
*He aha rā tēnā?
Nā wai i hoatu ki a koe?
He aha te take he tino taonga tēnei ki a koe?
E hia ō tau i te wā i riro i a koe tēnei taonga?*
3. Ka kī ake te kaiako, 'Tīmata', kua tīmata ngā Ākonga A ki te tuku pātai ki ō rātou hoa mō tā rātou taonga. Ka pau te rua meneti ka tukuna te rākau kōrero ki a Ākonga E. Ka mutu ana te wā ki a Ākonga E, ka tū ake ia, ka haere atu ki te kimi i tētahi atu 'Ākonga A' hei hoa kōrero mōna.

4. Ka kōrero haere anō rātou kia tae rā anō ngā ākonga ki ō rātou hoa kōrero tuatahi, kia pau rānei te wā kōrerorero.
5. Ka mutu ana ngā kōrerorero, matapakina ngā kupu, ngā rerenga rānei e pīrangitia ana e rātou. Me tuhituhi pea ngā ākonga aua kupu hei akoako mā rātou.

PUNA REO:	<p>Kei hea koe e tū ana? Ko wai kei muri/mua i a koe? Kei te kai koe? He aha tō mahi? He _____ tāhau? Kei te mōhio koe ki tōku ingoa?</p>
NGĀ KUPU:	<p>Tūwāhi: <i>mua, muri</i> Tūingoa: <i>teina, tuakana, hoa, whaiāipo, hamarara, tīkiti, wharepaku, koroua, kuia, hoa tāne, rīwai parai, wai reka</i> Tūāhua: <i>wera</i> Tūmahī: <i>inu, kai, pupuri</i> Tūmahī poro: <i>hiamimi</i></p>
MĀ WAI:	ā-rōpū (7, 12, 18)
MŌ ĀHEA:	hauora, pānui, mahi ngātahi
NGĀ TĀNGA:	<u>Kei te papa whakangahau</u>

NGĀ MAHI

Mātakitia te kiriata **He akoranga reo ā-waha, Tau 4-6**.

- Whakamāramahia atu ki ngā ākonga kei te haere rātou ki tētahi papa whakangahau kei reira ngā mīhini whakangahau hei eke mā te tangata. Kua whai tīkiti kē rātou, engari me āta rārangi rātou katoa kia kite ai te kaiwhakahaere kei te rite rātou ki te eke i te mīhini whakangahau.
- Whakaatuhia **Kei te papa whakangahau** ki ngā ākonga. Hoatu tētahi kāri ki ia ākonga. Mā te pānui i ngā kōrero ki runga i ā rātou kāri me te whakawhitiwhiti kōrero ki ō rātou hoa:
 - me whakarārangi ngā ākonga ki ngā tūranga tika.
 - me kimi ngā ākonga i tō rātou ingoa.

Ka tae atu ia ākonga ki tōna tūranga tika me noho ia kia kite ai te kaiwhakahaere mīhini (te kaiako) kua rite ia ki te eke i te mīhini whakangahau.

HE WHAKATŪPATO

E 7, 12, 18 rānei ngā kaitākaro o tēnei kēmu. Me āta whiriwhiri ngā kāri tika mō te tokomaha o ngā kaitākaro arā, he tohu *** kei ngā kāri 7, 12 me te 18.

Otirā, ka mutu ana te āta whiriwhiri ko ēhea ngā kāri e tika ana mō te tokomaha o ngā ākonga, me whakahanumi ngā kāri, ka hoatu noa iho ki ngā ākonga.

⊕ HEI WHAKAPAKARI

Mā te kaiako rānei ngā kāri e pānui. Ka whakarongo ngā ākonga, ka tuhi i te whakarārangitanga mai o ngā tāngata.

Anei ngā ingoa o ngā tāngata mai i te tīmatanga o te rārangi ki te whakamutunga: ko Rapa, ko Rama, ko Rangī, ko Whitu, ko Hōri, ko Te Rina, **ko Tiare*****, ko Lisa, ko Koro Whiu, ko Kui Pare, **ko Mana*****, ko Maria, ko Arana, ko Rāwiri, ko Mihi, ko Hana, **ko Tīpene*****, ko Riki.

PUNA REO:	<p><i>Kia ora. Ko wai tēnei?</i> <i>Ko _____ ahau.</i> <i>Kei te pīrangī au ki te mōhio ki te wā o te _____ i tēnei wiki.</i> <i>Hei āhea te _____?</i> <i>Kei te wātea mai koe ki te _____?</i> <i>Tēnā koa tīkina mai ahau ā te _____.</i> <i>Mō āhea te whakangungu poiuka tū ai?</i></p>
NGĀ KUPU:	<i>āwhea/āhea, hei, mō (future)</i>
MĀ WAI:	<i>ā-akomanga, ā-rōpū</i>
MŌ ĀHEA:	<i>tuhituhi, pānui, hauora</i>
NGĀ TĀNGA:	<u>Te wātaka a Atawhai; Ngā kāri kiripuaki</u>

NGĀ MAHI

- Matapakina ngā momo mahi a ngā ākonga i te roanga o tētahi wiki – ko ngā whakangungu hākinakina, ko te mahi kāinga, ko ngā momo karapu, ko te aha atu.

Tuhia ngā momo kupu me ngā momo kīanga e whakaputaina ana e rātou ki runga i te papa i a koutou e kōrero ana. Whāngaia ngā kupu e pīrangitia ana e rātou.
- Whakamāramahia atu, ko te wātaka tētahi huarahi pai e mōhio ai te tangata hei āwhea āna kaupapa tū ai. Matapakina ngā momo wātaka e mōhiohia ana e rātou.
- Whakaatuhia **Te wātaka a Atawhai** ki ngā ākonga. Matapakina ngā momo kaupapa i runga i te wātaka.
- Mea atu ki ngā ākonga ko te wātaka tēnei a Atawhai. Kei te noho atu ia ki te kāinga o ōna kaumātua i tēnei wiki i te mea kua haere ōna mātua ki tētahi hui. Heoi, kei te ngaro ētahi kōrero i runga i te wātaka nei.

- Whakaatuhia ngā kōrero mō ngā mahi mō te wiki kei **Te wātaka a Atawhai**. Mā Atawhai anō e waea atu ki ngā tāngata e tika ana ki te kimi atu i ngā wā e tū ana aua kaupapa.
- Whakatūria kia rima ngā tūru ki tētahi taha o te akomanga. Tonoa tētahi tokorima ki te noho ki runga i ngā tūru. Hoatu tētahi o **Ngā kāri kiripuaki** ki ia ākonga. Kua e whāki atu ki ngā ākonga ko wai a wai. Ko te tokorima nei ngā kaipupuri kōrero.
- Ko ngā ākonga katoa e toe ana, ko 'Atawhai'. Tonoa tētahi ākonga ki te tuku pātai ki tētahi kiripuaki e hāngai ana ki ngā mahi mō te wiki, kia taea e ia te kimi pārongo hei whakakī i te wātaka. Kotahi anake te pātai a ia ākonga i te tuatahi. Hei tauira:
Tēnā koe, ko wai tō ingoa?
Ko Ana ahau. (Na, kua mōhio ngā ākonga katoa ko wai a Ana ināianei.)

Tatauria te nui o ngā pātai e tukua atu ana e ngā kaituku pātai kia whakakīia ngā āputa e tika ana i te wātaka.

PUNA REO:	<p>Kei te kite koe i tētahi _____?</p> <p>Kei a koe tētahi _____?</p> <p>Kei roto i tō pikitia tētahi _____?</p> <p>Kei hea te _____?</p> <p>E hia ngā _____?</p> <p>Tokohia ngā _____?</p>
NGĀ KUPU:	<p>Te Whānau Tūingoa: <i>kōtiro, makawe, whetū, tama, pēpi, ngeru, kuri, taringa, neketai, pāhau, pātene, hū</i> Tūmahī: <i>here</i></p> <p>Ngā Hangarau Tūingoa: <i>ī-papa, waea pūkoro, ipurangi, pouaka whakaata, rorohiko kawē, rama, rūma noho, raumamao</i></p> <p>Te Tunu Keke Tūingoa: <i>huka, hēki, papa mārō, pune ine kai, miraka, oko, pune kōrori, rākau pokepoke, pata, kapu, puehu parāoa, pēkana paura, tunu</i> Tūmahī: <i>kōrori, riringi, ringihia, raua</i></p>
MĀ WAI:	takirua, ā-rōpū
MŌ ĀHEA:	tuhituhi, pānui, hauora
NGĀ TĀNGA:	Te kimi rerekētanga

NGĀ MAHI

- Whakaatuhia **Te kimi rerekētanga** ki ngā ākonga. Whakamāramahia atu, e rua ngā pikitia, he āhua ōrite tētahi ki tētahi, engari kei reira anō ngā rerekētanga. Otirā, 10 ngā rerekētanga.
- Ka noho takirua ngā ākonga. Kei tētahi ākonga te pepa A, kei te ākonga tuarua te pepa E. Me tuku pātai te tokorua ki a rāua anō, ki te kimi ake i ngā rerekētanga katoa. Ka kitea ngā rerekētanga 10, kua mutu te kēmu. Kia mahara mai rāua:
 - Me ngana ki te whakamārama ā-waha atu i ngā rerekētanga.
 - Ko te māramatanga te mea nui.
 - Me noho huna tō pepa i tērā o tō hoa.

MAHI WHAKAPAKARI

Me whai ngā ākonga kia ruarua noa iho ngā pātai.

PUNA REO:	Kei te kite koe i tētahi _____? Kei a koe tētahi _____? Kei roto i tō pikitia tētahi _____? Kei hea te _____? E hia ngā _____? Tokohia ngā _____?
NGĀ KUPU:	<i>hēra, hoe, kaupapa o te waka, kaihoe, koru, whakairo, mā, pango</i>
MĀ WAI:	ā-rōpū (4-6)
MŌ ĀHEA:	tuhituhi, hangarau, hauora
NGĀ TĀNGA:	<u>Ngā waka</u>

NGĀ MAHI

1. Tāngia ngā kape katoa o te huinga pikitia **Ngā waka**. E rua ngā pikitia ōrite, e whā ngā pikitia e paku rerekē ana.
2. Whakamāramahia atu ki ngā ākonga, e ono (e whā rānei) āu pikitia. He āhua ōrite ēnei pikitia. E rua ngā pikitia he rite tonu ngā mea katoa, arā, he 'tōpū' aua pikitia. E whā anō he paku rerekē tētahi i tētahi.
3. Hoatu tētahi pikitia ki ia ākonga. Me pātaitai haere ngā ākonga ki ō rātou hoa kia kite ai mehemea e ōrite ana te pikitia a tētahi ki tērā tō tētahi atu o te rōpū.
4. Ka kitea ana te tōpū, kua ea ngā kōrero.

Kia mahara ake kia 7, kia 12, kia 18 anake rānei ngā kaitakaro o tēnei kēmu. Kua karapotihia te nui o ia rōpū tākaro ki raro iho nei. 7 = kahurangi, 12 = whero, 18 = kowhai.

Ko koe te tuatahi i te rārangi.
Kei muri tō teina i a koe.

E whitu ōna tau. Ko Rama
tōna ingoa.

Kei te kai koe i ngā rīwai parai
wera a tō hoa.

Ko Whitu tōna ingoa. He hoa
pūmau kōrua.

He pai ki a koe ngā hū o te
tamāhine e tū ana ki muri i
a koe.

Kei te tū koe ki muri i tō
tuakana, ko Rapa tōna ingoa.

E whitu ō tau. Kei mua koe i
tētahi kaumātua.

Ko Rangi tōna ingoa.

Kei te mau hū hou koe. Nā tō
matua kēkē, nā Tiare i hoko
māhau. Kei te tū ia ki muri i a
koe.

Kei te hīanga haere tētahi
tamaiti rāua ko tōna tuakana
kei mua i a koe. Kei te rongu
koe i te kakara o ngā rīwai
parai wera a te rangatahi e tū
ana ki muri i a koe.

Kei te tū koe i te taha o tō
irāmutu.

Ko Te Rina tōna ingoa.
Nāu i hoko hū mō tōna rā
whānau.

Kei te kai rīwai parai wera
koe.

Kei muri i a koe ko tō hoa,
ko Hōri.

Kei te tū koe i muri i tō whaiāipo rāua ko tāna irāmutu. Kua tīmata mai te ua. Kei te pīrangi koe ki tētahi hamarara pērā i te mea e pupurihia ana e te koroua kei muri i a koe.

Kua homai tētahi kuia i tāna hamarara ki a koe.

Ka menemene koe ki a ia. E tū ana tō māmā ki muri i a koe, ko Maria tōna ingoa.

Kei te pupuri koe i tētahi hamarara.

Kei te mōhio koe ki te wahine e tū ana i mua i a koe. Ko Lisa tōna ingoa. Heoi, kāore ia i te mahara ki a koe. Kei muri i a koe ko tō hoa wahine, ko Kui Pare.

Ka kite koe i tētahi kuia e hoatu ana i tana hamarara ki tō tama i te rārangi.

Ka mihi atu koe ki a ia. Ko Mana te ingoa o tō tama.

Kei te tū koe i muri i tō hoa tāne, a Koro Whiu. Kei te pupuri hamarara kōrua.

Ka hoatu koe i tāhau ki te tamaiti e tū ana ki muri i a koe.

Kei mua i a koe tētahi māmā
rāua ko tana tamaiti.

Kei te inu waireka koe. Kei
te hiamimi koe. Kei te tū tō
tuakana ki muri i a koe. Ko
Rāwiri tōna ingoa.

Kei te tū koe ki muri i tō hoa,
ko Mihi tōna ingoa.

Kei te titiro ia ki te tama i
mua i a ia. Heoi, kei te kimi
koe i tō tīkiti. Kua taka pea ki
muri i a koe.

Kei te pīrangī tō teina māhau
hei tiaki i tana tūranga i a ia i
te wharepaku.

Ko Arana te ingoa o tō teina.

Kei muri i a koe tētahi kōtiro
ātaahua.

Kua kite koe i tētahi tīkiti i
runga i te papa.

Ka hoatu koe ki te kōtiro e tū
ana i mua i a koe.

E rua ō tīkiti mā kōrua ko tō
pāpā. Ko Riki tōna ingoa.

Kei te tū koe ki muri i tētahi
tama purotu.

Kei te kōrero kōrua ko tō hoa,
ko Hana, mōna.

Kei mua i a koe ko tō tama,
ko Tīpene tōna ingoa.

Kei a ia ā kōrua tīkiti.

WĀ	RĀHINA	RĀTŪ	RĀAPA	RĀPARE	RĀMERE	RĀHOROI
ATA	Kura	Kura	Kura	Kura	Kura	
AHIAHI	Mahi kāinga	Poitarawhiti				
PŌ	Kai tahi me te whānau	Kai tahi me te whānau	Kai tahi me te whānau		Kai tahi me te whānau	

NGĀ MAHI MŌ TE WIKI

1. Haere ki te rā whānau o tō hoa, a Ana.
2. Tohua te rā me te wā mō te whakangungu poiuka.
3. Tono atu ki a Whaea Hine ki te hari i a koe ki te poiuka.
4. Tautohua tētahi rā me te wā pai ki te mātakitaki i te kiriata o *Star Wars*.
5. Tohua tētahi rā ki te whakaoti i ō mahi kāinga.

Ana

Hei te ata o te Rāhoroi tū
ai tō rā whānau.

Kaiwhakangungu

Ka tū te whakangungu
poiuka ā te ahiahi o
te Rāmere.

Whaea Hine

Kei te wātea koe ā te
ahiahi o te Rāmere ki te
kawe i tō irāmutu ki tana
whakangungu poiuka.

Whare kiriata

Ngā wā e whakaatuhia
ana a *Star Wars*:
Ngā ata: 10am
Ngā ahiahi: 2pm, 4pm
Ngā pō: 6pm, 8pm

Kaiako

Me mutu ngā mahi kāinga
katoa kia tae ki te ata o
te Rāmere.

TE WHĀNAU: PEPA A

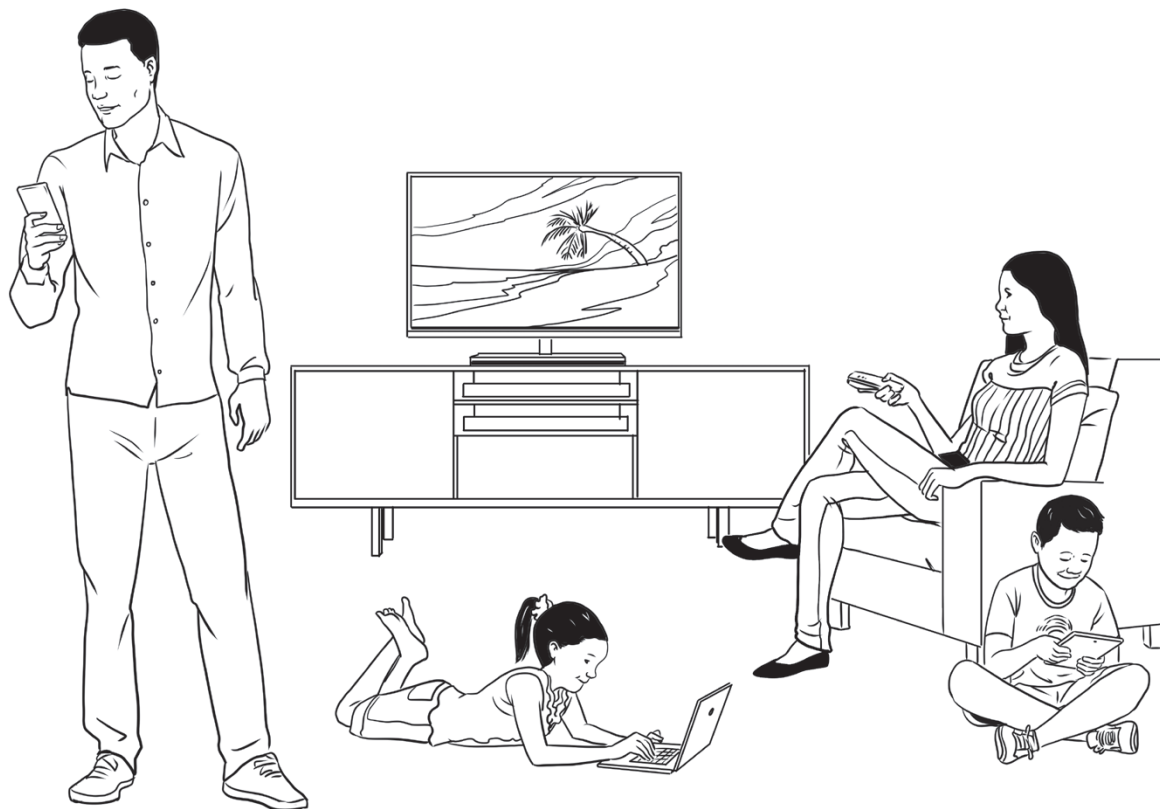
TE WHĀNAU: PEPA E

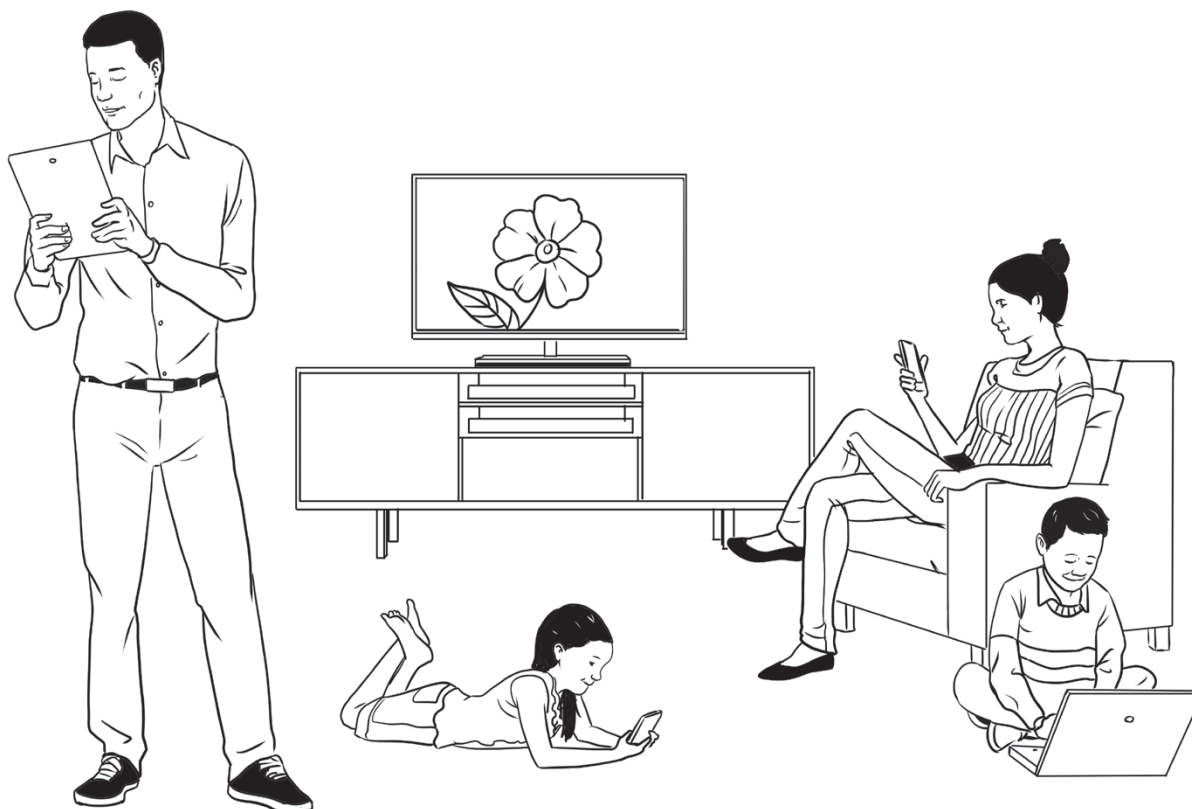
TE WHĀNAU – NGĀ WHAKAUTU

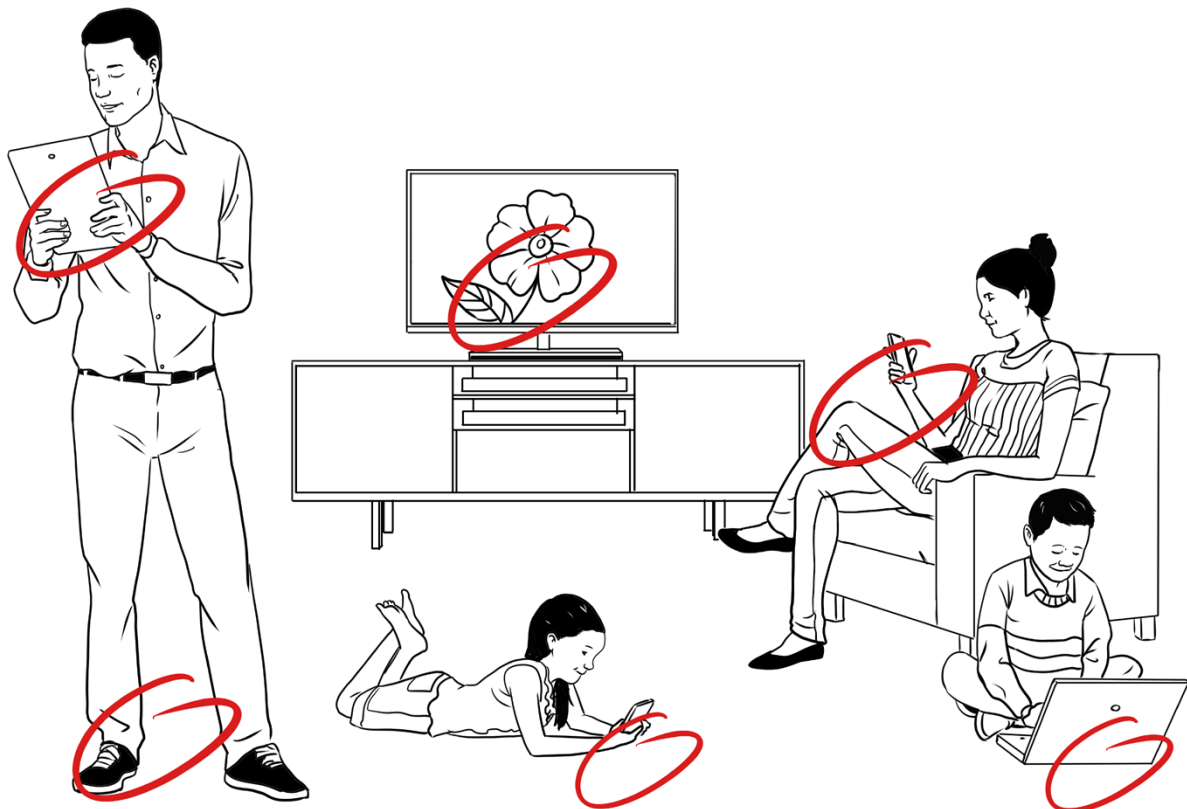
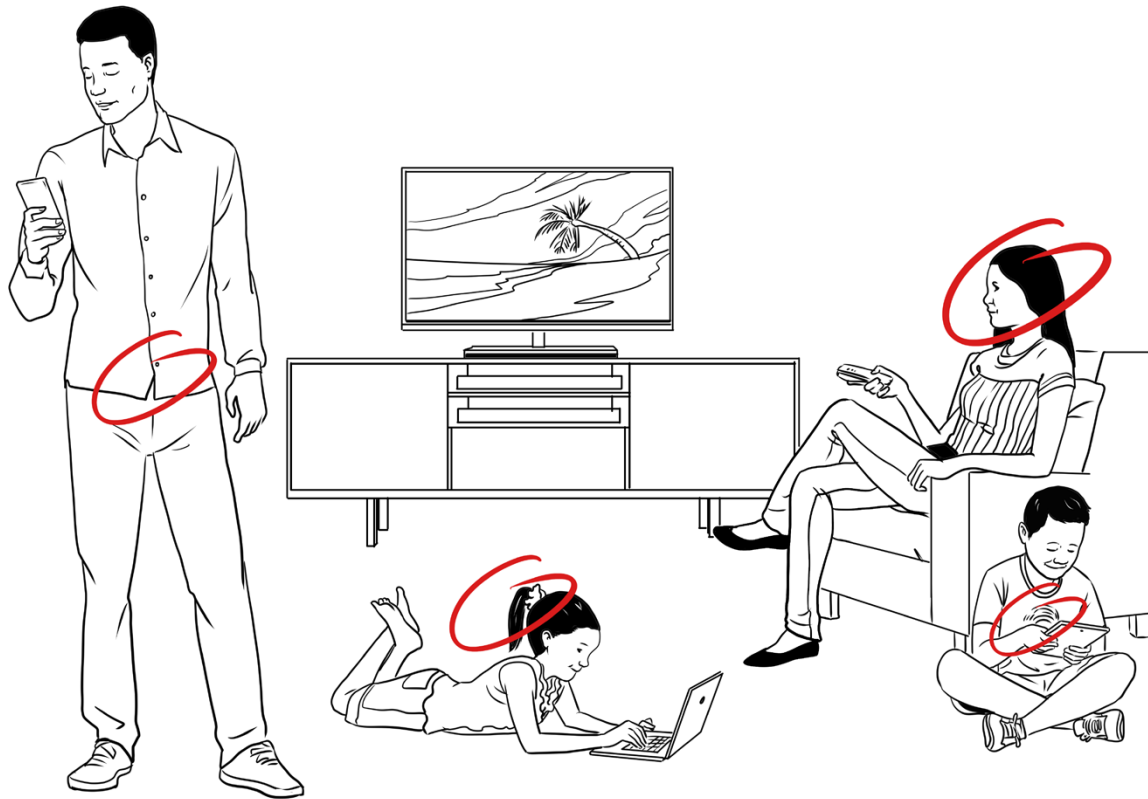
NGĀ HANGARAU: PEPA A

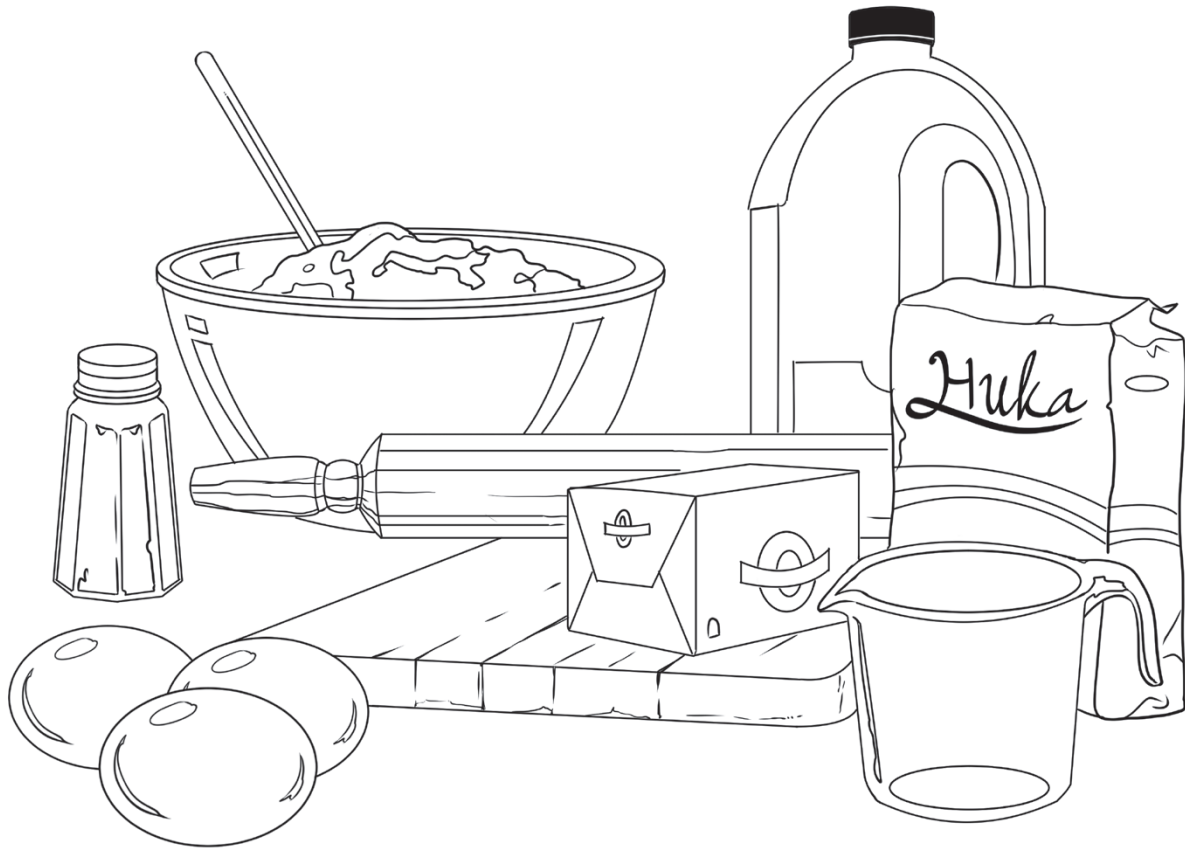
NGĀ HANGARAU: PEPA E

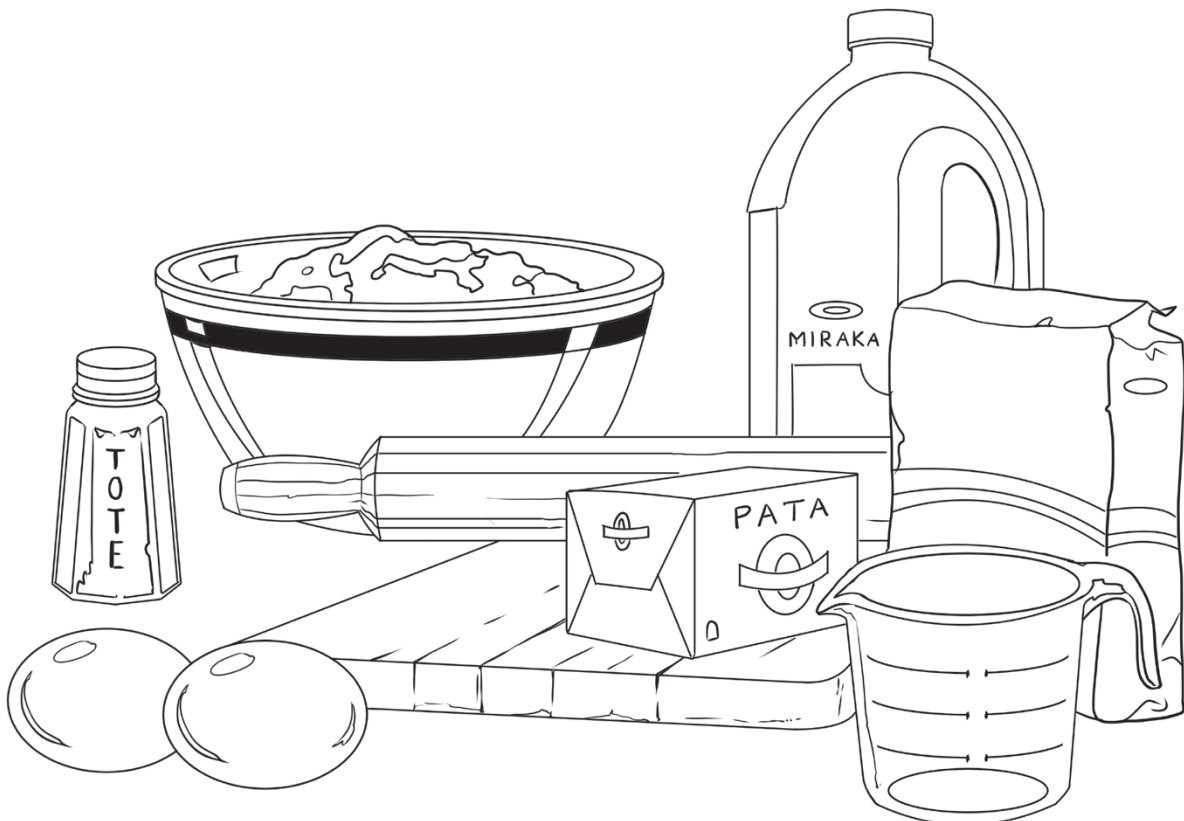
NGĀ HANGARAU – NGĀ WHAKAUTU

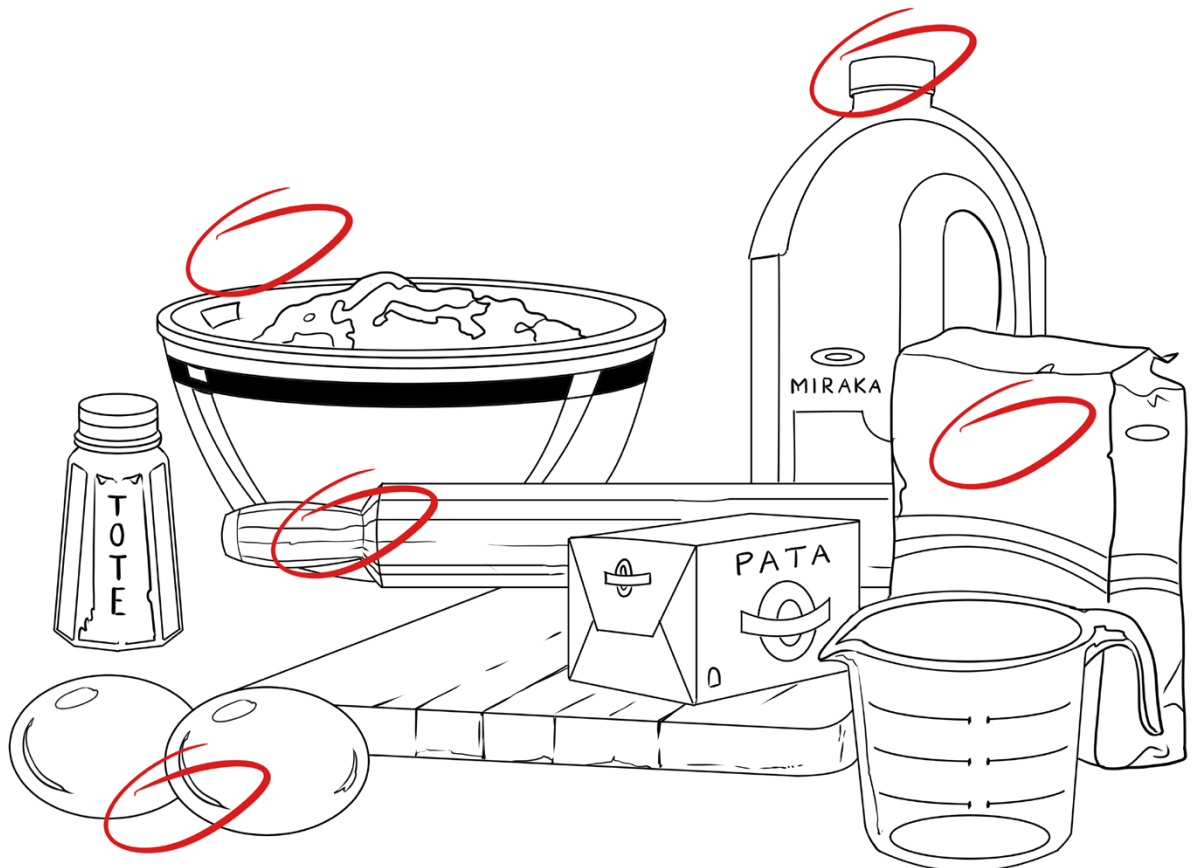
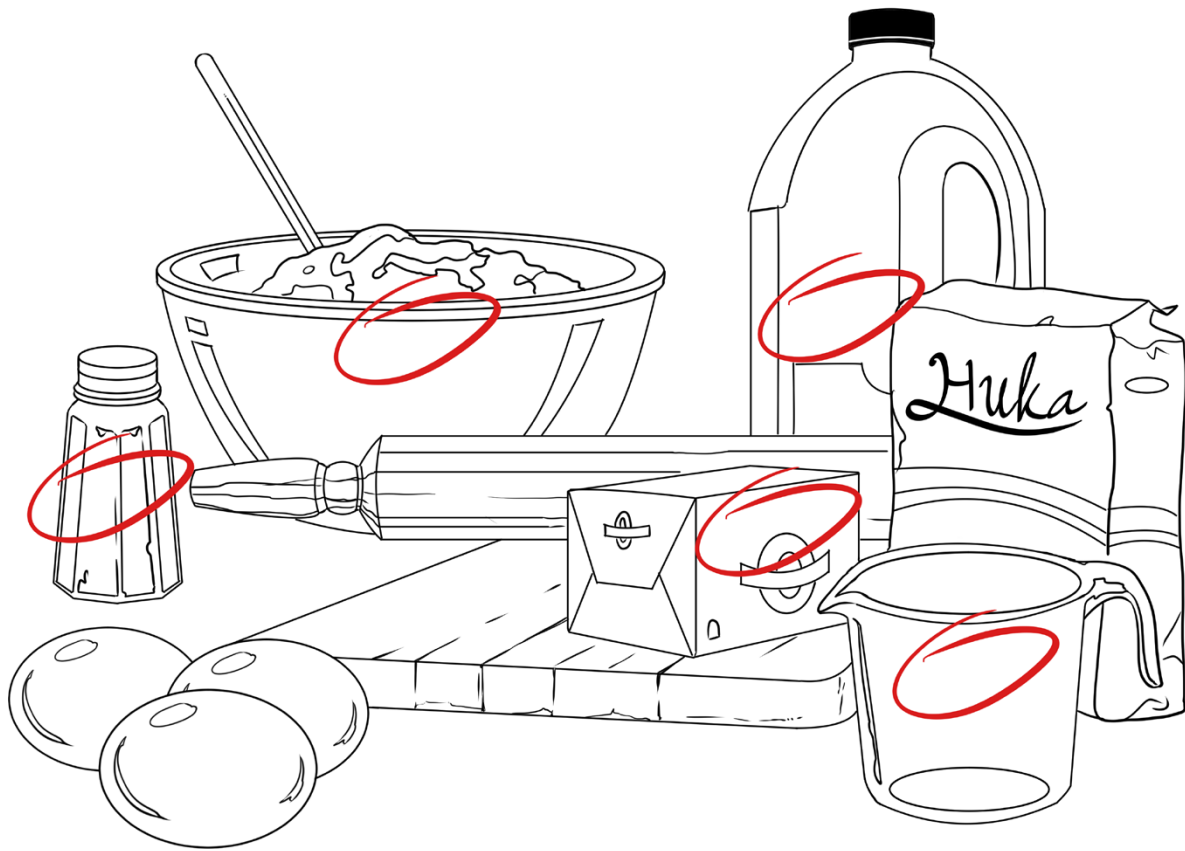
TE TUNU KEKE: PEPA A

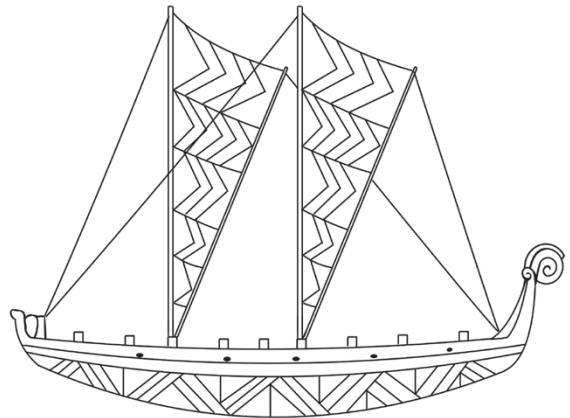
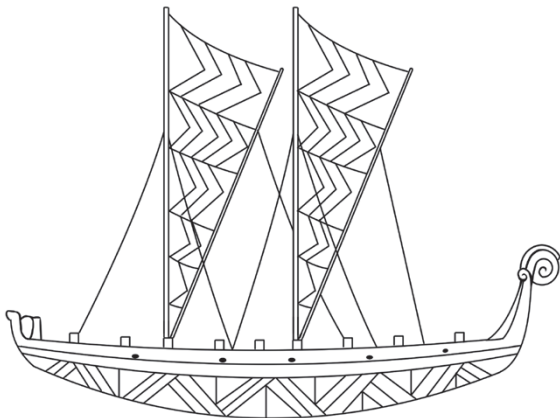
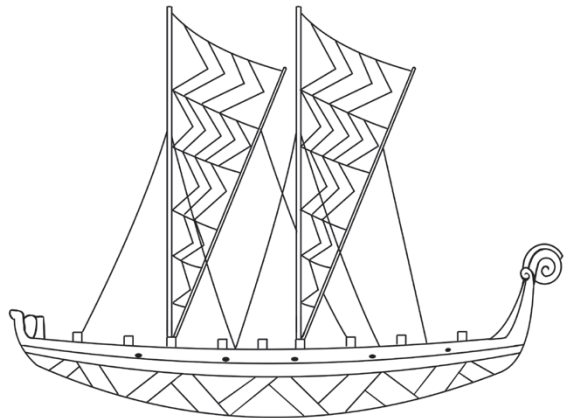
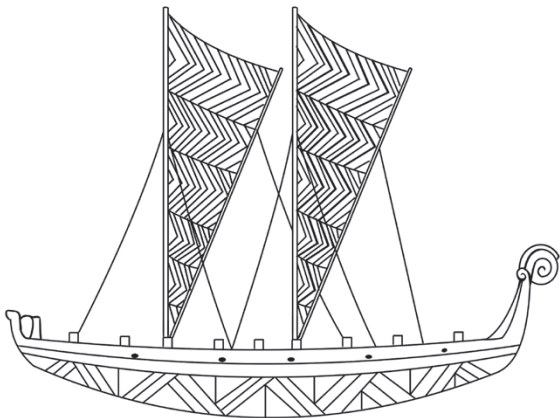
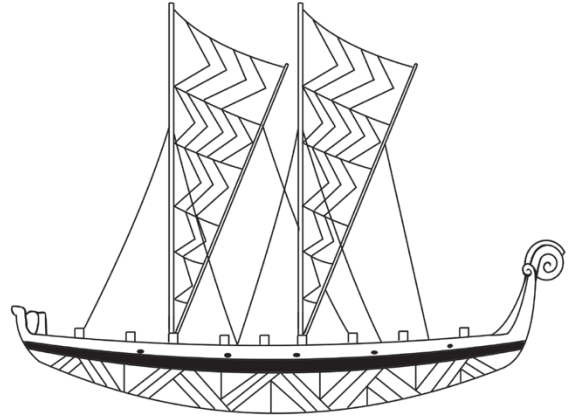
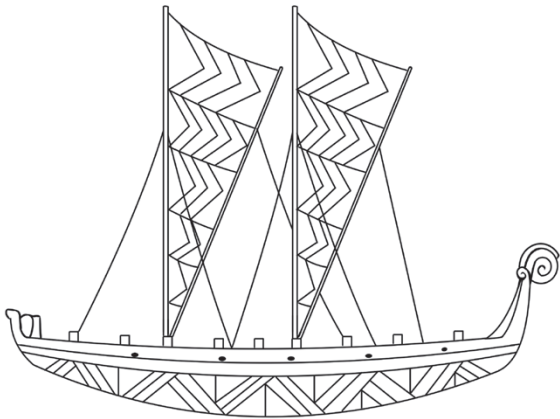

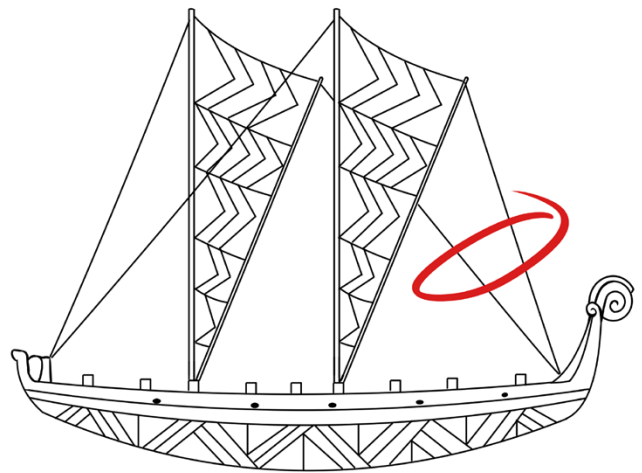
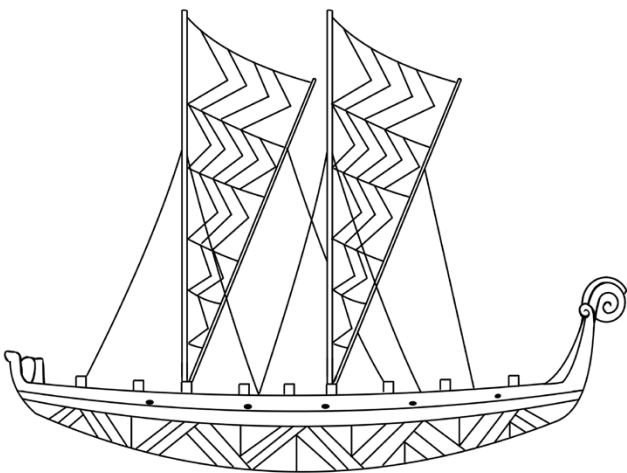
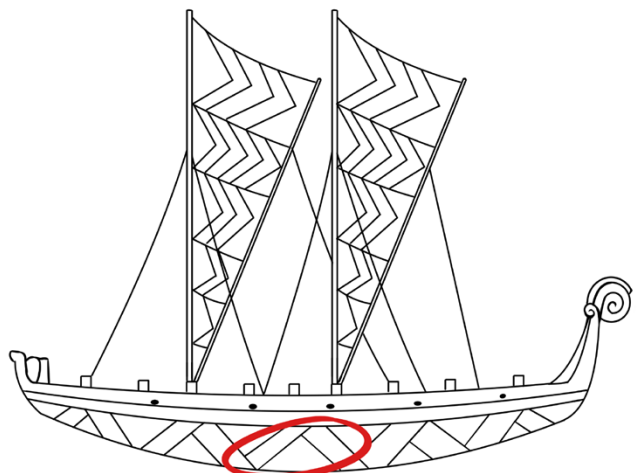
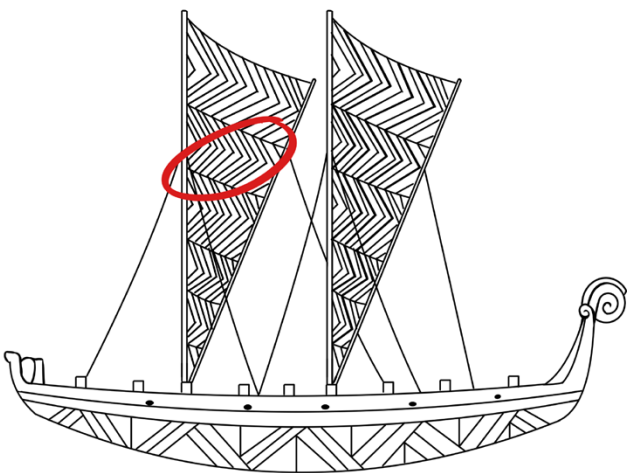
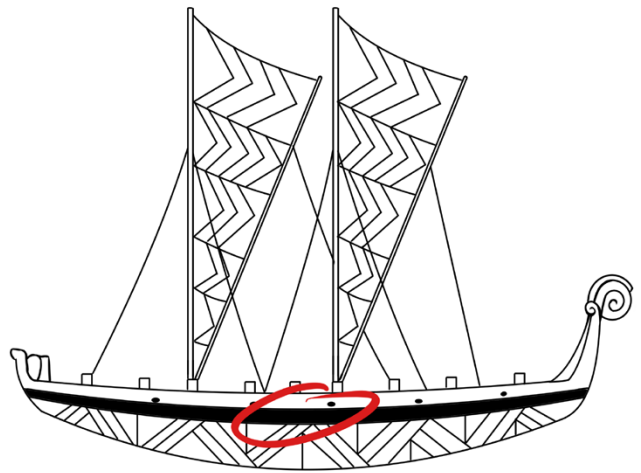
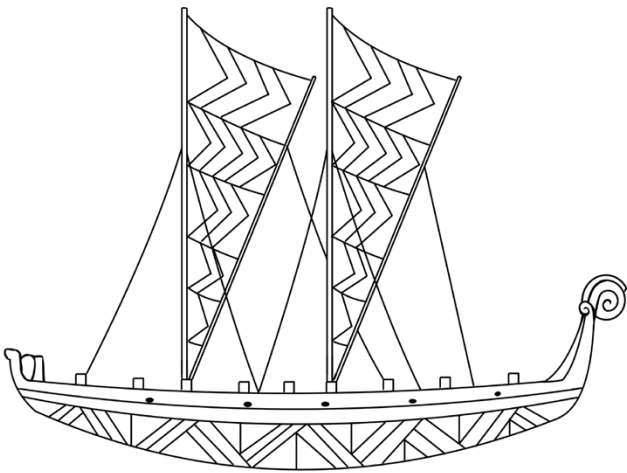
TE TUNU KEKE: PEPA E

TE TUNU KEKE - NGĀ WHAKAUTU

HE RAUEMI AROMATAWAI

Edmonds, K., Roberts, N., Keegan, P. J., Houia, W., & Dale, H. (2013). *Kaiaka Reo: Reo-ā-waha ki te motu: The Development of Māori Oral Language Proficiency Progressions: Report to the Ministry of Education*. Te Tāhuhu o te Mātauranga: Wellington.

Kia Ata Mai Educational Trust. (2015). *Hopukina! Aromatawai Reo Ā-Waha*. Kia Ata Mai Educational Trust: Hamilton.

Te Tāhuhu o te Mātauranga. (1997). *Aromatawai Urunga-a-Kura (AKA)*. Learning Media Ltd: Wellington.

Te Tāhuhu o te Mātauranga. (2012). *Ngā Rauemi Aromatawai Reo Ā-Waha*. HANA Ltd: Wellington.

HE MIHI

He mihi tēnei ki a Stephanie Tibble nāna tēnei pukapuka i tuhi.

Ko ngā pikitia kei ngā wh. 12-19 nā Dede Putra/Watermark Limited © Te Tāhuhu o Te Mātauranga 2016

Mana tārua © Te Tāhuhu o Te Mātauranga 2016

ISBN: 978-1-77550-316-3 (PDF)

He mea whakaputa tēnei pukapuka mō Te Tāhuhu o te Mātauranga e Huia

39 Tiriti o Pipitea, Pouaka Poutāpetā 12-280

Te Whanganui-a-Tara 6144, Aotearoa

www.huia.co.nz

Kua noho manatā tēnei pukapuka. Atu i ngā take pēnei i ngā akoranga whaiaro, te rangahau, te arotake me te arohaehae mahi e whakaaetia ana i raro i te ture Copyright Act, kore rawa e tukuna kia tāia anō tētahi wāhanga o ngā korero nei, ahakoa te huarahi tā. Me mātua tonu whakaae ki te rōpū nāna te pukapuka i tā.